PROGRAM

Domenico Gabrielli
(ca 1651 – 1690)

Ricercar nr 3 D-dur

Johann Sebastian Bach
(1685 – 1750)

Cellosvit nr 2 d-moll BWV 1008

I. Prelude
II. Allemande
III. Courante
IV. Sarabande
V. Menuet I/II
VI. Gigue

Jean Sibelius
(1865 – 1957)

Tema och variationer d-moll för solocello JS 196

Adagio – Andantino
I. Spiccato
II.
III. Presto
IV.
V.
VI.
Coda

– paus –

Benjamin Britten
(1913 – 1976)

Svit nr 1 för cello op 72

Canto primo: Sostenuto e largamente
I. Fuga: Andante moderato
II. Lamento: Lento rubato
Canto secondo: Sostenuto
III. Serenata: Allegretto (pizzicato)
IV. Marcia: Alla marcia moderato
Canto terzo: Sostenuto
V. Bordone: Moderato quasi recitativo
Moto perpetuo e Canto quarto: Presto

Jacob Mühlrad
(f. 1991)

Maggid för cello och barockcello

I. In contrast to
II. The prayer

Med hjälp av sina två (!) violonceller tar Johannes Rostamo oss med på en resa genom musikens och instrumentets historia med verk från varje århundrade från 1600-talet fram till idag.

Johannes tidstrogna barockcello är byggd 1770 i London av Henry Lockey-Hill (1756 – 1810). En barockcello är bland annat försedd med sensträngar och inte lika ljudstark som nyare instrument. Halsen är kortare och finstämmare saknas (de små skruvarna vid stallet) vilket gör barock-cellon tämligen svårstämd. Den fixeras mellan vaderna på sin utövare, men den moderna cellon tar stöd mot golvet med en metallpinne (stachel). Även barockstråken är annorlunda; konvex och hålls närmare mitten, medan en modern stråke är svagt konkav och handfattningen långt ut, vid froschen.

Den andra cellon som Johannes spelar på är byggd av mästaren Antonio Stradivari (1644 – 1737) i Crimona 1698. Alla ”Strad”-instrument har ett smeknamn och detta heter ”Magg” efter cellisten Fritz Magg, som förfogade över instrumentet 1956 – 1991. Förutom ”Magg” finns, såvitt man vet, endast 41 violonceller av Stradivari kvar.

Nu till musiken!
Domenico Gabrielli verkade i Bologna, Italien på 1600-talet. Av sina beundrare fick han det dialektala smeknamnet ”Mingain dal viulunzeel”, ungefär Violoncellens mästare. Gabrielli var en av pionjärerna inom barockcellospelet, och hans *Sju Ricercare för Violoncello Solo* är några av de första verken som publicerades för en ensam cello.

Ricercar eller ricercare användes under 1500- och 1600-talen som beteckning på instrumentala verk, vanligen för luta, orgel eller gamba. Det var stycken med ”utforskande” karaktär, en sorts tidig form av fuga. (Det italienska verbet ”ricercare” betyder söka, leta).

De sex cellosviterna av **Johann Sebastian Bach** skrevs 1717 - 1723 då Bach var hovkapellmästare vid hovet i Köthen. Här hade han en hel orkester med skickliga musiker att skriva god musik för, och en stor del av hans världsliga produktion tillkom under dessa år.

Många av världens stora cellister återkommer ständigt till nya tolkningar, så variationsrik och komplex är musiken i dessa sex verk! Med dem höjde Bach cellons status som ackompanjerande basinstrument till ett fullödigt soloinstrument.

Cellosviterna bygger på en rad barockdansformer. *Svit nr 2* går i d-moll och börjar med ett ut-arbetat *Preludium*, som avslutas med en serie grandiosa, brutna ackord. Därefter följer de gamla barockdanserna: en tysk *Allemande*, en fransk *Courante* och en hövisk, spansk *Saraband*. Därefter lade Bach in någon modern fransk dans, som i denna svit är en *Menuett*, uppdelad i två: först en som går i d-moll, därefter en i D-dur, och så kommer d-moll-menuetten tillbaka. Hela sviten avslutas med en livlig barockdans, en irländsk *Gigue*.

Efter Bach var det inte många som fullt ut anförtrodde cellon solistrollen utan att lägga till piano eller orkester, men 1887 publicerades *Tema och variationer för solocello* av **Jean Sibelius**.

Inledningens *Adagio* påminner inte så lite om Bach. Efter två pizzicatoackord presenteras temat, *Andantino*, en melodi med stark finsk-nordisk prägel, vaggviselik och vemodig. *Variation nr 1* spelas med korta toner, *Spiccato* (ungefär ”hoppande”) med tydlig barock-karaktär. *Nr 2* är

romantisk, melodiös med mycket drillar och trioler. *Nr 3* är ett folkligt *Presto* med en brummande bordun i botten. Den utsökta, stundom dansanta *4:e variationen* är återigen romantisk, här finns dubbelgrepp, kromatik och snabba skalor. I *nr 5* ökar virtuositeten med snabba, brutna ackord och ljusa melodislingor högt upp i registren (flageoletter). Den *6:e* och sista variationen är stadig och bestämd och hela verket avslutas med en kort, suggestiv coda.

Av den brittiske tonsättaren **Benjamin Britten** relativt få kammarmusikverk ska vi höra en av hans tre cellosviter, skrivna enligt ”modell Bachssvit”, tillägnade och inspirerade av den ryske världscellisten Mstislav Rostropovitj som uruppförde *Svit nr 1* på festivalen i Aldeburgh sommaren 1965.

Liksom Bachsviterna utgörs Brittens av sex grundsatser, fast de är mer som karaktärsstycken än rena danser. Däremellan finns korta Canto-satser instoppade. Hela verket spelas i ett svep, attacca, utan uppehåll mellan satserna.

Efter den inledande *Canto primo* börjar första satsen, lite svagt med en uppåtgående g-mollskala. Det är inledningen på en kvick och lekfull *Fuga*. Med några ljudlöst kattlika flageolett-skutt över strängarna slutar den och följs av sats *nr 2*, ett spänningsfyllt, långsamt och utdraget *Lamento* som ska spelas piangendo (gråtande).

Ett kort, tystlåten *Canto Seconda* leder över till 3:e satsen, *Serenata*, som spelas pizzicato, inte helt olik en flamencogitarr. Den 4:e satsen, *Marcia*, som inleds med stråkens rytmiska klapprande på lösa strängar, skulle man kunna associera till en procession som närmar sig, passerar och försvinner som en liten prick i fjärran.

Den lågmält passionerade *Canto Terzo* avbryts abrupt av sats 5, *Bordone* som inleds med pizzicatospel i vänsterhanden (!) medan borduntonen ligger och gnager på D. Alltihop övergår i ett svindlande snabbt Moto perpetuo som gradvis glider över i en sista Canto.

Svenske **Jacob Mühlrad** har på kort tid blivit en av sin generations mest efterfrågade och uppmärksammade tonsättare. Han har samarbetat med och komponerat för Radiokören liksom en rad av Sveriges främsta kammarmusiker. 2020 inledde Mühlrad ett flerårigt samarbete med Kungliga Filharmonikerna i Stockholm.

Maggid betyder ”predikant” på hebreiska. Verkets första sats spelas på Rostamos andra cello, som alltså råkar ha smeknamnet ”Magg” (sic!). Titeln *In contrast to* pekar på att detta är kontrastmusik till vad som kommer i sats nummer två, *The prayer*, inspirerat av den judisk-liturgiska musiken och barockcellons sångliga kvaliteter. Steglöst övergår rösterna hos cellisten och hans instrument till att bli en och samma röst. Maggid är beställt och finansierat av Anders Walls stiftelse, och komponerat för Johannes Rostamo som uruppförde det 2018 på Musikaliska i Stockholm.

© Programtexter Musik i Syd / Gerd Román Hall

Johannes Rostamo
Cellisten Johannes Rostamo är en mångsidig musiker som rör sig från tidig barock till nutida konstmusik, från jazz till folkmusik. Sedan 2008 är Rostamo solocellist i Kungliga Filharmonikerna och sedan 2022 professor vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm.

KAMMARKATALOGEN
Legato

Johannes Rostamo – Cello, cello, cello

FOTO Urban Jören

MUSIK I SYD SKÅNE • KRONOBERG · Länsmusiken · MUSIK HALLANDIA · Musik i Blekinge · REGION BLEKINGE